

Asia: VN/24399/2023

Edunvalvontalainsäädännön ajantasaistaminen; työryhmän mietintö

Laki edunvalvontavaltuutuksesta (valtuutetun esteellisyys 17 §, omaisuuden lahjoittaminen 18 §, suhde eräisiin muualla laissa oleviin valtakirjaa koskeviin säännöksiin 20 §, edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtäviin 21 §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

17 § Valtuutetun esteellisyys

Muistiliitto kannattaa esitettyä ehdotusta.

18 § Omaisuuden lahjoittaminen

Muistiliitto kannattaa esitettyä ehdotusta siitä, että valtuutettu voisi antaa valtuuttajan puolesta tavanomaisen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäisen lahjan, jonka perusteet on yksilöity valtakirjassa, muille kuin itselleen 17 §:n estämättä.

Nykyinen sääntely, jossa valtakirjassa määritelty lahjan antaminen on useimmiten edellyttänyt varavaltuutetun tehtävän erillistä vahvistamista 17 §:n mukaisesti, on osoittautunut käytännössä hankalaksi toteuttaa ja noudattaa. Tämä on saattanut estää valtuuttajan valtakirjassa ilmaiseman tahdon toteutumisen, ja lahjat ovat jääneet antamatta.

Tilannetta on vaikeuttanut erityisesti varavaltuutetun tehtävän vahvistamishakemuksen pitkä käsittelyaika sekä käsittelymaksu, mikä on ollut ongelmallista etenkin silloin, kun kyse on ollut taloudelliselta arvoltaan vähäisistä lahjoista.

20 § Suhde eräisiin muualla laissa oleviin valtakirjaa koskeviin säännöksiin

Muistiliitto kannattaa ehdotusta. Kiinnitämme huomiota jatkossa tiedottamisen tarpeeseen valtuutuksia vahvistettaessa sekä valtuutuksien mukaista tehtävää toteutettaessa, kun tilanne kiinteistöoikeustoimien suhteen kääntyisi uudistuksen myötä päinvastaiseksi. Tästä tulee

aiheutumaan epäselvyyksiä jonkin aikaa. Edunvalvontavaltuutuksen sisältyvät mahdolliset kiinteistömääräykset herättävät jo nykyisellään erittäin paljon kysymyksiä maallikoiden piirissä.

21 § edunvalvojan määrääminen valtuutetun tehtäviin

Muistiliitto kannattaa ehdotusta, sillä on tarpeen selventää, kumpaa säännöstöä tehtävään määrätyn edunvalvojan tulee noudattaa. Muistiliiton mielestä ei ole perusteita sille, että tehtävään määrätyn edunvalvojan tulisi noudattaa kyseisessä tehtävässä holhoustoimilakia, kun itse tehtävä kyseisessä asiassa perustuu lakiin edunvalvontavaltuutuksesta.

Voimaantulosäännös

Muistiliitto kannattaa ehdotusta. Ennen lain voimaantuloa tuloa tehtyjä edunvalvontavaltakirjojen määräyksiä kiinteistöjä koskevista oikeustoimista tulee tulkita niiden tekohetkellä olevan lainsäädännön mukaisesti, eikä taannehtivaa soveltamista voida toteuttaa.

Voimaantulosäännöksen teksti saattaa olla vaikea hahmottaa. Muistiliitto ehdottaa, että sääntelyä selkiytetään seuraavaan muotoon "Edunvalvontavaltuutukseen, jota koskeva valtakirja on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan 20 §:n 1 momentin sijasta aiempia eli ennen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä."

Muistiliitto ehdottaa samaa selkiytystä myös voimaantulosäännöksen jälkimmäiseen kappaleeseen.

Muistiliitto on huolissaan tämän muutoksen aiheuttavan käytännössä epäselvyyksiä kiinteistöoikeustoimissa. Edunvalvontavaltuuksia on jo tehty "varastoon" odottamaan mahdollista vahvistamista ja ennen lakimuutoksen mahdollista voimaantuloa. Kun ainakin osa valtuutuksista mahdollisesti aikanaan vahvistetaan, ei valtuutetuillakaan välttämättä ole tietoa tai eivät löydä helposti tietoa lakimuutoksen voimaantulosta ja kiinteistöä koskevan sääntelyn muuttumisesta päinvastaiseksi. Muistiliitto ehdottaa, että aikanaan tehtävään vahvistamispäätökseen lisätään tieto kiinteistöoikeustoimia koskevasta lakimuutoksesta ja muutoksen voimaantulopäivästä.

Laki holhoustoimesta (esteellisyysperusteiden tarkistaminen 32 §, lupasäännösten ajantasaistaminen 34 ja 34 a §, 39 §, alaikäisen edunvalvonnan rekisteröinti 66 ja 66 a §, voimaantulosäännös)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

32 § Esteellisyysperusteiden tarkistaminen

Muistiliitto kannattaa ehdotusta. On perusteltua epäselvyyksien välttämiseksi, että sääntely on tältä osin samanlaista kummassakin laissa. Ei ole myöskään perusteita ylläpitää laajempaa sukulaisten piiriä esteellisenä holhoustoimilain tarkoittamissa määräyksissä.

34 § Lupasäännösten ajantasaistaminen

34 § 3)-kohta

Muistiliitto kannattaa ehdotusta, eikä näe esteitä muutokselle.

34 § 4)-kohta

Muistiliitto kannattaa ehdotusta ja ehdottaa lisäystä tähän kohtaan.

STM:n tiedotteen 21.11.2024 (Kela-luottokokeilu pienituloisille helpottamaan lääkekorvausten vuosiomavastuun maksamista - Valtioneuvosto) mukaan Kela on aloittamassa kolmivuotisen kokeilun, jossa asiakas voi hakea Kelalta luottoa lääkekorvausten omavastuun maksamiselle. Vuonna 2025 lääkekorvausten vuosiomavastuu on 633,17 €. Tarkoituksena on mahdollistaa lääkekustannusten vuosiomavastuu maksamisen pienemmissä erissä takaisin Kelalle. Muistiliitto ehdottaa, että 4)-kohdassa mahdollistetaan rahalainan ottaminen tähän luottoon, mikäli sitä koskeva kokeilu päätetään lopullisesti aloittaa, ja edellyttäen että ns. Kela-lainan ei katsottaisi vastaavan kulutushyödykkeiden ostamiseksi luotolla, maksuaikaa hyödyntäen. Silloinkin tulkinta olisi syytä selkiyttää.

Muistiliitto kannattaa sosiaalisen luotonuksen lisäämistä sallittuihin, ilman holhousviranomaisen lupaa tehtäviin oikeustoimiin. Samoin muutos lainan sopimusehtoihin tehtyjen muutoksen muutosten mahdollistaminen ilman holhousviranomaisen lupaa on kannatettava. Muistiliiton tiedossa ei ole estettä sille, että kumottaisiin säädös, jonka mukaan edunvalvoja tarvitsisi luvan ryhtyessään harjoittamaan elinkeinoa päämiehen lukuun, tai tekisi sopimuksen kuolinpesän yhteishallinnosta. Tilanteet ovat olleet käytännössä harvinaisia.

Muistiliitto ei näe esteitä luvanvaraisuuden poistamiselle metsän myyntitilanteissa muistiliitto näkee kuitenkin tärkeänä, että metsävarallisuuden hoitamiseen kiinnitetään tilivalvonnan yhteydessä tarpeellista huomiota. Metsämyyntitulot voivat olla määrältään huomattavat. Ja lisäksi metsähakkuisiin sisältyy muita jälkivelvoitteita.

34 a § Lupasäännösten ajantasaistaminen

Muistiliitto kannattaa ehdotusta.

39 § Omaisuuden hoitaminen

Muistiliitto kannattaa ehdotusta varojen sijoitusten riittävästä hajauttamisesta ja huomauttaa, että mitä useammassa rahalaitoksessa sijoituksia on sitä suuremmaksi, muodostuu myös niitä koskevat päämiehelle aiheutuvat kulut.

Vaihtoehdot ja työryhmän harkitsemissa kysymyksiä, joihin ei ehdoteta muutoksia (mietinnön luvut 5.1 ja 5.2)

Näkemyksenne näissä luvuissa käsiteltyjen asioiden lainmuutostarpeista?

Laki edunvalvontavaltuutuksesta

Oikeushenkilön nimeäminen valtuutetuksi

Muistiliitto ei pidä tarpeellisena säätää, että edunvalvontavaltuutetuksi voisi nimetä myös oikeushenkilön. Tällöin vaarana olisi, että tehtävästä vastuullista tahoa ei olisi selkeästi osoitettavissa tai että se vaihtelisi, mikä heikentäisi luottamussuhteen merkitystä. Nykyisin tehtävään on jo mahdollista nimetä tietty asianajaja, lakimies tai muu ammattimaisesti toimiva henkilö.

Alkuperäisen valtakirjan katoaminen

Muistiliitto pitää tärkeänä, että valtuutuksen vahvistaminen perustuu alkuperäisen valtakirjan esittämiseen. Perustelu liittyy erityisesti mahdollisten väärinkäytösten estämiseen niissä tilanteissa, kun valtuutus on tosiasiallisesti peruutettu.

Eryissäännös sopimattomaksi osoittautuneen valtuutetun vapauttamisesta

Muistiliitto ei näe muutostarpeita tältä osin ja on samaa mieltä mietinnössä esitetyn kanssa siitä, että valtuutettu ja toissijainen valtuutettu ovat usein samasta perhepiiristä. Valtuuttaja on varmasti nimennyt toissijaisen valtuutetun muista kuin ensisijaisen valtuutetun mahdollisiin väärinkäytöksiin liittyvistä syistä. Sen vuoksi tällaisessa tilanteessa toissijaisen valtuutetun vahvistaminen tehtävään ei todennäköisesti turvaisi riittävästi valtuuttajan asemaa.

Mahdolliset väärinkäytöksiin liittyvät muutoshakemukset tulisi käsitellä kiireellisesti. Muistiliitto on huolissaan holhousviranomaisen pitkistä käsittelyajoista edunvalvojan määräämistä koskevissa asioissa. Digi- ja väestötietoviraston verkkosivujen mukaan käsittelyaika on 4–5 kuukautta, ja jos asia etenee käräjäoikeuteen, viivästys on vielä pidempi.

Laki holhustoimesta

Suoraan lakiin (ex lege) kiinni perustuva edustaminen

Muistiliitto ei näe tarpeita muutoksille sääntelyssä, mutta kiinnittää huomiota holhousviranomaisen pitkiin käsittelyaikoihin edunvalvontavaltuutuksen ja edunvalvonnan määräämistä koskevissa asioissa.

Käytännössä muistisairautta sairastavien henkilöiden omaiset joutuvat usein vaikeaan tilanteeseen arvioidessaan, milloin valtuutuksen vahvistamista tulisi hakea. He ovat monesti huolissaan pitkän käsittelyajan vaikutuksista taloudellisten asioiden hoitoon. Sairastuneen henkilön tilanteesta riippuen voi syntyä ajanjakso, jolloin hänen asioitaan ei kukaan pääse hoitamaan ja joudutaan odottamaan edunvalvontavaltuutuksen vahvistamispäätöstä.

Toisaalta emme näe kuitenkaan perusteltuna ottaa käyttöön Ruotsin ja Norjan kaltaista mallia (suoraan lakiin perustuva oikeus edustaa henkilöä tämän taloudellisissa asioissa), sillä se sisältäisi

useita riskejä sairastuneen henkilön kannalta. Edunvalvontavaltuutuksen entistä laajempi käyttö jatkossa ja hakemusten nopeampi käsittely olisi holhousviranomaisessa on riittävää.

Muistiliiton näkemyksen mukaan lisäksi monen erilaisen järjestelmän luominen toimintakyvyttömän henkilön asioiden hoitamiseksi ei ole suositeltavaa. Tälläkin hetkellä erityisesti ikääntyneillä maallikoilla sekaannusta aiheuttaa kaksi lakia, osaksi niiden sisältämien samojen termien takia.

Meillä on tällä hetkellä käytettävissä edunvalvontavaltuutus, sekä yhä useampia sähköisiä valtuutuksia viranomaisasioinnissa. Lisäksi yhä enemmän puhutaan oikeudellisista ennakkoinnin keinoista. Muistiliiton käsityksen mukaan niistä tulisi tiedottaa nykyistäkin enemmän ja pyrkiä helpottamaan tilannetta tätä kautta.

Euromääräisen rajan asettaminen oikeustoimen luvanvaraisuudelle

Muistiliitto ei näe tarpeelliseksi muuttaa sääntelyä tältä osin. Euromääräiset rajat näyttäytyvät usein suhteellisena varallisuuden bruttomäärään nähden. Henkilölle, jolla on vähemmän omaisuutta saattaa pienempikin oikeustoimi suhteellisesti olla hyvinkin merkityksellinen. Muistiliitto tunnistaa lisäksi työryhmän nostaman riskin varallisuuden aliarvostamiseen, mikäli euromääräinen sääntely olisi säädetty.

Perinnöstä luopuminen lapsen puolesta

Muistiliitto ei näe tarvetta muuttaa sääntelyä, mutta toteaa, että ylivertauustilanteissa tulisi lupaa koskeva maksu jättää perimättä.

Uudisrakentamisenhankkeeseen ryhtymiseen säätäminen luvanvaraiseksi oikeustoimeksi

Muistiliitto ei enää sääntelyä tarpeelliseksi sillä tilanteet ovat käsityksemme mukaan hyvin harvinaisia.

Edunvalvojalle vaatimus vastuuvakuutuksen ottamisesta

Muistiliitto ei näe sääntelyä tarpeelliseksi. Vakuutusten kustannukset jäisivät todennäköisesti päämiesten varoista maksettaviksi. Vakuutus tällaisessa tilanteessa turvaisi lähinnä edunvalvojana toimivan henkilön taloudellista tilannetta muodostaen maksuvelvollisuuden ensisijaisesti vakuutusyhtiölle. Toki edunvalvojan ylivelkaisuustilanteissa tämä olisi turvaisi päämiehen taloudellisia etuja. Silti muistiliitto näkee ensisijaiseksi toimintamalliksi edunvalvojan oman vahingonkorvausvastuun ja tämän toiminnan valvonnan tilivalvonnan kautta.

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin?

Ei lisättävää.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Holhousviranomaisen käsittelyajat

Muistiliitto on aiemmissa kommentteissaan nostanut esiin edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisen ja edunvalvontamääräysten käsittelyaikojen valitettavan pitkän keston. Erityisesti etenevää sairautta sairastavan henkilön kannalta useiden kuukausien odotus on kohtuutonta, sillä tänä aikana asioiden hoitaminen voi olla mahdotonta. Tämä voi johtaa tarpeettomiin ongelmiin, kuten laskujen maksamatta jäämiseen ja perimiskuluihin. Muistiliitto katsoo, että käsittelyaikoja on nopeutettava.

Muistiliitto haluaa nostaa esiin henkilöä koskeviin edunvalvontamääräyksiin liittyvät haasteet. Käytännössä ihmisille on usein epäselvää, miten taloudelliset ja henkilöä koskevat asiat eroavat toisistaan. Myös Tietosuojavaltuutetun toimisto on todennut saman lausunnossaan. Lisäksi on haastavaa ymmärtää, että edunvalvojan ja valtuutetun toimivalta henkilöä koskevissa asioissa poikkeaa taloudellisista asioista. Henkilöä koskevissa asioissa voidaan toimia vain, jos valtuuttaja tai päämies ei kykene ymmärtämään asiaa sillä hetkellä, kun valtuutusta olisi käytettävä.

Edunvalvontavaltuutuksesta annetun lain 2 §:ssä tämä on selkeästi ilmaistu, mutta vastaava täsmennys puuttuu holhoustoimilaista. Muistiliitto ehdottaa, että holhoustoimilain 29 §:ään lisätään vastaava selventävä lause.

Koska henkilöä koskevissa asioissa voi olla kyse hyvin erityyppisistä asioista ja koska päämiehen itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa ja toteuttaa niin pitkään kuin mahdollista, ei Muistiliitto näe mahdollisena sitä, että edunvalvoja pääsisi esimerkiksi automaattisesti päämiehensä terveystietoihin mikäli hänellä olisi henkilöä koskeva määräys.

Elomaa Sari
Muistiliitto ry